

VEGYESEK.

Magyar mértékek az 1715—20-iki években. Pár évvel a szatmári béke után az országgyűlés felhatalmazása alapján először 1715-ben, másodsor pedig 1720-ban Magyarország vármegyéiben, sőt az utóbbi alkalommal még a határörvidéki kerületekben is nagy országos adóösszeírás történt, mely felölelte nemcsak az adózó népesség minden rétegét, hanem mindennemű ingatlan birtokát is. Minden egyes adókötelesnél megállapította az összeírás, hány köblös szántó földje, mennyi irtványa, rétje vagy szőleje volt. Hogy az összeírás eredményei hasznavehetők legyenek, a dolog természetéből következett, hogy egyenlő mérték alapján kellett készülniök a zország minden részében, különben a használatban levő helyi mértékek szertelen sokasága mellett a munkálatnak gyakorlati értéke vagy haszna nem lett volna. A kormány akként intézkedett, hogy az egyes vármegyékbe küldött összeíró biztosok minden fölvetelnél egy és ugyanazon mértéket, a pozsonyit használják s ne a helyi, hanem a pozsonyi mérték szerint állapítsák meg az összeírt terület terjedelmét. Ezt az elvet a legszigorubban keresztülvitték s minden egyes vármegye összeíró biztosai a kamarától egy hiteles pozsonyi ürmértéket, egy itczét (*media seu justa*) kaptak, melynek segélyével a helyi mértékeket pozsonyira számították át. Ez átszámítással nyitották meg tevékenységöket minden egyes vármegyében vagy járásban s mielőtt az összeírást megkezdték, először is azzal jöttek tisztába, hogyan aránylik a helyi mérték, első sorban az ür- és térmértékül szolgáló helyi köből a pozsonyi köbőlhöz, mely 64 pozsonyi itczéből állt (*qui ex mediis seu justis nro sexaginta quatuor, id est 64, constat*. Tolnamegye összeírása 1715-ből, valamint 1720-ból is. Ugyanez sok más összeírásban, melyek azt is mindenütt ismétlik, hogy az összeírók hitelesített ürmértéket hoztak magokkal s azzal a helyi mértékeket összemérve, felvételeiket kizárólag a pozsonyi alapján eszközölték). Munkálataikban a legtöbben csak arra szoritkoznak ugyan, hogy a helyi mértéknek pozsonyira való átszámítását röviden konstatálják. Némelyek azonban tovább mennek s feljegyzik az egyes helyi mértékeknek a pozsonyihoz való arányát. Minthogy ezzel a helyi mértékek nagyságának ismeretéhez

fontos adalékot nyújtanak, itt közlöm az összeírásokban előforduló s ide vonatkozó adatokat:

Turóczvármegyében 1720-ban, de már 1715-ben is, azt állítja a megyei hatóság, hogy sem a városokban, sem a községekben nincs többé semmiféle helyi mérték, hanem a megye egész területén kizárólag a pozsonyi mértéket és pedig valamint a hossz-, akképen a súly- és folyadékmértéket használják az üzleti és forgalmi életben. Ugyanezt állítják az összeírók 1720-ban *Krasznavármegyéről* (hoc in cotta una et eadem mensura utantur Posoniensi ubique) és *Kövár* vidékéről, esakhogy utóbb a részletes összeírásnál azt mondják, hogy egy helyi cseber 16 pozsonyi itezéből (ex 16 mediis Posoniensibus) áll. E szerint a pozsonyi folyadékmérték legfölsőbb hivatalosan lehetett befogadva, de a köznép még akkor is a régi mértéket használta.

Ellenben *Barsvármegyében* 1715-ben kiemelik, hogy minden egyes járásban más-más mérték divik, mely a hivatalosan eszközölt felmérés szerint következőleg aránylik a pozsonyi köbölhöz:

a nagy-sarlói szapu átszámítva tesz	2 $\frac{1}{2}$	pozsonyi köblöt,
a szent-benedeki „ „ „	2	„ „
hat itezével kevesebbet, mint	2	„ „
a sarnói szapu átszámítva tesz	1 $\frac{1}{2}$	„ „
az oszlányi „ „ „	1 $\frac{1}{2}$	„ „

Esztergomvármegyében 1715-ben hivatalosan megállapított, hogy egy helyi mérő 37, egy egész köböl pedig 74 pozsonyi itezét tesz s így a helyi köbölmérték 10 itezével nagyobb a pozsonyinál.

Győrvármegyében 1715-ben megyszerte olyan mértékkel vagyis köböllel éltek a lakosok, mely egy egész vékával volt nagyobb a hiteles, azaz pozsonyi köbölnél (aequaliter per totum cottum tali mensura seu cubulo communiter omnes incolae usos fuisse, qui una integra quartalitate superabat justam metretam posoniensem, respectu cuius posoniensis solummodo ex tribus quadrantibus constabat)

A *Hajdu-kerület* 1720-iki összeírása Bösörmény városánál azt mondja, hogy 8 *debreczeni* köböl egyenlő 20 pozsonyi köböllel (8 cubuli debrecenienses 20 posonienses constituentes).

Abauvármegyé 1715-iki összeírásában megtaláljuk a pozsonyi és kassai köböl arányát, mely utóbbi szintén híres régi mérték s az északkeleti vármegyékben nagyon el volt terjedve. Az összeírók a kassai katonai élmező hivattól szereztek be egy hiteles mértéket s megállapították, hogy a kassai köböl 2 pozsonyi köblöt tesz (compertum est singulum cubulum cassoviensem duos posonienses constituere).

Mosonvármegyében 1715-ben mindenütt az óvári köből járt s az átszámítás szerint 5 óvári köből kitett 4 pozsonyi köblöt, vagyis 1 óvári köből nem 64, hanem 74 pozsonyi itezét tett.

Maga *Pozsonyvármegye* 1720-iki összeírása érdekes tájékozást ad arról, minő földterületet értettek egy köblös föld alatt. Azt mondja, hogy egy köblös föld az, melynek hosszúsága 1600, szélessége 8 nagy lépést tesz (cubulus nro 1, cujus terra quoad longitudinem ad 1600, ad latitudinem vero 8 stat crassos passus extendebatur). *Somogy-*, valamint *Sopronvármegyék* 1720-iki összeírásai pedig gyakran említik, hogy két köblös föld egyenlő egy holddal.

A mi a folyadékmértéket illeti, az urna, magyarul cseber (*Baranya-* vármegye 1715-iki összeírásában: urna vel csöbör) 64 pozsonyi itezéből állott. Ezt mondja a *Hajdu-*kerület 1720-iki összeírása Nánás városánál, 1715-ben *Csanádvármegye* akkor egyetlen községénél, Makónál s mások is minduntalan. De voltak helyi folyadékmértékek s fentebb már említettem, hogy *Kövár* vidékén egy cseber csak 16 pozsonyi itezét tett. Nagyobb volt ennél, de a pozsonyinál mégis kisebb a *muraközi* cseber, melyről *Zalavármegye* 1715-iki összeírásában azt mondják, hogy csak 56 pozsonyi itezét tartalmaz (urna insulana constituit justas posonieneses 56.) Végül megemlítem, hogy *Zemplénvármegye* 1720-iki felterjesztése szerint egy ottani hordó — szintén állandó bormérték — 3 pozsonyi cseberből állt (vas hujaticum tres in se urnas posonienses complectens).

ACSÁDY IGNÁCZ.

Régi gabonamérték. E folyóirat mult évi folyamában (107. l.) egész sorozata volt felemlítve a régi gabonamértékeknek. Az ország déli részében, főleg *Csongrádmegye* déli és *Bács-Bodrogmegye* északkeleti részében is volt egy különleges, a pozsonyi mértéktől eltérő gabonamérték, mely a *bácsmegyei* Martonyos helységtől „*martonyosi köből*” néven szerepelt. A többi közt I. József király 1710. évben július 30-án Szeged város részére kiadott szabadalmi levelében is említi, hogy Szeged város a szorongatott császári hadak élelmezésére martonyosi mérték szerint 500 köből gabonát és 2350 köből zabot szolgáltatott be. A martonyosi köből még a negyvenes években is szerepelt, s három pozsonyi véka képezett egy martonyosi köblöt.

REIZNER JÁROS.

Helyreigazítás. Egyik dolgozótársunk arról értesít minket, hogy a folyóiratunk I. évfolyamának 117. és köv. lapjain „*Tokody Mihály*” a 121. lapon pedig az eredeti német szövegben: „*Fekody Mihel*” helyesen *Fekete Mihálynak* olvasandó. Neve után alig gondolnók, hogy kora egyik legelőkelőbb családjának volt tagja, mert az Orsz. Levéltár 24655. számú okirata szerint, őt tulajdonképen *Zerdahelyi Imreffy Mihálynak* hívták s a „*Fekete*” név csak ragadványneve volt. Ezen adat arról is szól hogy 1525-ben e *Zerdahelyi Imreffy Fekete Mihály* 1000 frtot vévén kölcsön *Héderváry Istvántól*, annak fejében éppen a cikkünkben szereplő *Vitány* nevű várát és tartozékait kötötte le.

